

અનુક્રમણિકા

1. અલ્લાહ ઉપર ભરોસો (તવકકુલ).....	4
2. પાપખાનાના આદાબ.....	6
3. જમવાના આદાબ.....	8
4. ઈમાનદારી અને જુદ્દું બોલવું.....	10
5. અમાનતદારી.....	15
6. જેવું કરશો તેવું ભરશો.....	18
7. ફક્ત અલ્લાહની કુર્બત માટે.....	21
8. તહારત.....	25
9. શિક્ષકોની અદબ.....	27
10. લોકોનું દિલ દુઃખાવવું.....	29
11. ગુનાહે કબીરા અને ગુનાહે સગીરા.....	33
12. ગુસ્સો.....	36
13. ઈસરાફ.....	40

સબક 1 : અલ્લાહ ઉપર ભરોસો (તવક્કુલ)

અલ્લાહ ઈમાનદાર લોકોને પસંદ કરે છે અને હંમેશાં તેમની હિફાઝત કરશે.

કિસ્સો

જ્યારે હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામની વિવાદત થઈ તો આપની માને બીક હતી કે ફિરઓનના લશ્કરીઓ આપને મારી નાખશે. તો તેઓ એક સુથાર પાસે ગયાં અને તેમને એક તાબૂત (પેટી) બનાવવાનું કહ્યું.

સુથાર જાણવા માગતો હતો કે તેઓ પેટી શા માટે બનાવવા માગે છે ?

હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલનાં મા ઈમાનદાર હતાં. તેમણે સાચો જવાબ આપ્યો કે, “હું પેટીની અંદર મારા દીકરાને છૂપાવવા માગું છું.” સુથારે તેમને પેટી બનાવી આપી.

પરંતુ તે ફિરઓનનો માણસ હતો એટલે તે તરત જ ફિરઓન પાસે મહેલમાં ગયો કે જેથી આ વાત કહી સંભળાવે, પરંતુ જ્યારે તે મહેલમાં દાખલ થયો તો તે કંઈ જ બોલી શક્યો નહીં. તે મૂંગો થઈ ગયો. મહેલમાં લોકો સમજ્યા કે તે પાગલ છે અને તેને બહાર કાઢી મૂક્યો.

જ્યારે તે પોતાની દુકાને પાછો આવ્યો ત્યારે તે ફરીથી બોલતો થઈ ગયો એટલે તે પાછો મહેલમાં વાત કહેવા ચાલ્યો ગયો. આ વખતે તે ન કેવળ મૂંગો થઈ ગયો, તે આંધળો પણ થઈ ગયો.

એટલે કે તે વાત કરવામાં નિષ્ફળ થઈ ગયો તેથી તે સમજી ગયો કે મૂસા અલૈહિસ્સલામ અલ્લાહના નબી છે અને અલ્લાહ તેમને કોઈ પણ મુશ્કેલીમાંથી બચાવી લેશે એટલે તે મુસલમાન થઈ ગયો.

સબક 2 : પાયખાનાના આદાબ

તમને જેવી જરૂર પડે કે તરત જ તમારે પાયખાનામાં જવું જોઈએ અને જે કામ તમે કરી રહ્યા હોવ તેને પૂરું થઈ જવાની રાહ જોવી જોઈએ નહીં.

- ચપ્પલ પહેરીને પાયખાનામાં જવું જોઈએ કારણ કે ત્યાંની જમીન (તળિયું) નજિસ હોઈ શકે.
- પાયખાનામાં પહેલાં ડાબો પગ મૂકવો જોઈએ.
- લોટો ભરી લેવો જોઈએ.

સ્કૂલમાં પણ લોટાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. લોટો ન હોય તો ટિશ્યૂ પેપરને ભીનું કરીને તેના વડે સફાઈ કરવી જોઈએ.

ઘેર આવીને તમારી મમ્મીને કહી દેવું જોઈએ કે સ્કૂલમાં તમે પાયખાનામાં પાણીનો ઉપયોગ કર્યો નથી કે જેથી તમારી મમ્મી તમારાં નજિસ કપડાંને બદલાવી શકે અને તેને ધોઈ નાખે.

- જ્યારે તમે પાયખાનામાં જાઓ તો બેસીને પેશાબ કરો, ઊભા ઊભા પેશાબ ન કરો,
- પછી પાણી વડે બે વાર સફાઈ કરી લો,
- પછી ટિશ્યૂ પેપર વડે લૂછી લો.

- પાયખાના પરથી ઊઠીને કપડાં પાછાં પહેરી લો.
- પાયખાનાને ફ્લશ (flush) કરી નાખો.
- પાયખાનામાંથી નીકળતી વખતે જમણા પગનો ઉપયોગ કરો.
- હાથ ધોઈ નાખો અને લૂછી લો.
- યાદ રાખો કે પાયખાનામાં બેસતી વખતે તમારું મોઢું કે તમારી પીઠ કિબ્લા તરફ ન હોવી જોઈએ. જો પાયખાનું કિબ્લા તરફ હોય તો થોડા ત્રાંસા થઈને બેસો.

સબક ૩ : જમવાના આદાબ

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૧૭૨

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنَّ

كُنتُمْ لَإِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾

(અય ઈમાન લાવનારાઓ ! અલ્લાહની સારી સારી વસ્તુઓમાંથી ખાઓ કે જેમની અમે તમને

રોજ આપેલી છે અને અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરો, જો તમે ખરેખર અલ્લાહની જ ઈબાદત

કરતા હો.)

આદાબ :

- જમવા બેસતાં પહેલાં તમે ચોખ્ખવટ કરી લો કે તમે જે જમી રહ્યા છો એ સારી વસ્તુઓમાંથી એટલે કે હલાલ જ છે.
- જ્યાં શરાબ આપવામાં આવતો હોય તેવી જગ્યાએ ન ખાઓ.
- જમતાં પહેલાં હંમેશાં હાથ ધોઈ નાખો.
- જમતાં પહેલાં હંમેશાં ‘બિસ્મિલ્લાહિર રહમાનિર રહીમ’ કહો.

- જમતાં પહેલાં ચપટી નમક મોઢામાં મૂકવું જોઈએ.
- હંમેશાં જમણા હાથે જમો અને નાના નાના કોળિયા બનાવો અને સારી રીતે ચાવો.
- મોઢામાં ખાવાનું હોય ત્યારે વાતચીત ન કરો.
- જમતી વખતે બીજના ચહેરા તરફ કે તેમની થાળી તરફ જુઓ નહીં.
- ખૂબ જ ગરમ ખાવાનું ન ખાઓ અને તેના ઉપર ફૂંક ન મારો.
- તમારી થાળીમાં જેટલું ખાવાનું લો તેટલું પૂરું કરો. જરૂર કરતાં વધારે ન ખાઓ.
- તમારી થાળીમાં થોડું ખાવાનું લો અને તે પૂરું થઈ જાય અને ભૂખ વધારે લાગી હોય તો થોડુંક વધારે લઈ લો.
- દસ્તરખ્વાન (ટેબલ) પરથી ખાવાનું જમી લીધા પછી જ ઊભા થાઓ. ઊભા થતાં પહેલાં ચપટી નમક મોઢામાં નાખો અને ‘અલ્હમ્દોલિલ્લાહ’ કહો.
- છેલ્લે કોગળા કરી લો. હાથોને ધોઈ લો અને ટુવાલથી લૂછી લો.

સબક 4 : ઈમાનદારી અને જુઠ્ઠું બોલવું

ઈમાનદારી એટલે તમારા શબ્દો અને કાર્યોમાં સાચા હોવું.

જુઠ્ઠું બોલવું એટલે કે ઈમાનદાર ન હોવું.

અલ્લાહ આપણને હુકમ કરે છે કે કદીય જુઠ્ઠું બોલવું ન જોઈએ. જુઠ્ઠું બોલવું હરામ છે.

આપણે મોટું જૂઠ બોલીએ કે નાનું, જાણી જોઈને બોલીએ કે મજાક મશ્કરીમાં, તે દરેક રીતે હરામ છે.

ઈમાનદારીનું સૌથી સારું દ્રષ્ટાંત આપણા નબી હઝરત મોહંમદ મુસ્તફા સલ્લલ્લાહો અલૈહે વ આલેહી વસલ્લમ છે કે જેમને તેમના દુશ્મનો પણ ‘સાદિક’ (સાચું બોલનારા) તરીકે ઓળખતા હતા.

એક દિવસ આપની પાસે એક માણસ આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, “હું શરાબ પીવા, જુગાર રમવા, ચોરી કરવા, વગેરે જેવા ઘણા બધા ગુના કરું છું, પરંતુ હવે હું સારો મુસલમાન બનવા ઈચ્છું છું, પણ મારી મજબૂરી એ છે કે, હું એક સમયે એક જ ગુનો છોડી શકું તેમ છું.”

રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વ આલેહી વસલ્લમએ તેને કહ્યું કે, “જુદ્દું બોલવાનું છોડી દો.”

પેલો માણસ ખુશ થઈ ગયો. તે સમજ્યો કે તેને સહેલો રસ્તો મળી ગયો.

બીજા દિવસે તે માણસ ચોરી કરવા ગયો ત્યારે તે ઊભો રહીને વિચારવા લાગ્યો કે, “જો હું પકડાઈ જઈશ તો હું શું કહીશ ? કારણ કે મેં તો જુદ્દું ન બોલવાનું વચન આપ્યું છે.”

અને જો હું ન પકડાઉ તો પણ રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વ આલેહી વસલ્લમ સામે જઈને મારી બધી બૂરાઈઓની વાતો કઈ રીતે કરી શકીશ ? મને તો તે બધું કહેતાં શરમ આવશે.

એટલે જુદ્દું બોલવું છોડી દેવાના કારણે તેણે બીજા બધા ગુના પણ છોડી દીધા.

એક જૂઠ બીજા જૂઠ તરફ લઈ જાય છે કારણ કે તમે પહેલા જૂઠને છુપાવવા માટે બીજા વાર જૂઠ બોલો છો.

માટે શરૂઆતમાં સાચું જ કહી દેવું સારું છે, નહીંતર તમને જૂઠ બોલવાની ટેવ પડી જશે.

અલ્લાહ બધું જાણે છે તો તમે જો એમ સમજતા હો કે તમારા જૂઠની વાત કોઈ નથી જાણતું ત્યારે પણ અલ્લાહ તો જાણતો જ હોય છે અને તમારે તેને જવાબ આપવો જ પડશે.

માટે સાચું બોલીને વડીલોની સજા ભોગવવી એ જૂઠ બોલીને અલ્લાહની સજા ભોગવવા કરતાં વધારે સારી છે.

વાર્તા

એક ભરવાડ છોકરો પોતાના ઘેટાંની દેખરેખ કરતો હતો.

એક દિવસે તેને કંટાળો આવવા લાગ્યો એટલે તેને મશ્કરી સૂઝી. તે ગામ તરફ મોઢું કરીને બરાડા પાડવા લાગ્યો, “બચાવો ! વાઘ આવ્યો ! વાઘ !”

ગામવાળાઓએ તેની બૂમો સાંભળી અને તેની મદદે દોડી આવ્યા. તેની પાસે પહોંચીને તેમણે પૂછ્યું કે, “વાઘ ક્યાં છે ?”

ભરવાડ છોકરો જોર જોરથી હસવા લાગ્યો અને કહ્યું કે, “મેં તમને બેવકૂફ બનાવ્યા, હું તો ખાલી મશ્કરી કરતો હતો.”

થોડા દિવસ પછી તેને ફરી એ જ મશ્કરી સૂઝી.

તે ફરીથી બૂમો પાડવા લાગ્યો, “બચાવો ! બચાવો ! વાઘ આવ્યો ! વાઘ !” ગામવાળાઓ ફરીથી તેની મદદે પહોંચી ગયા અને તેમને ફરીથી ખબર પડી કે છોકરાએ તેમને બેવકૂફ બનાવ્યા છે. તેમને તેની શરારત ઉપર ઘણો ગુસ્સો આવ્યો.

થોડા દિવસ પછી, ખરેખર જ વાઘ આવી ગયો. વાઘે એક ઘેટા ઉપર હુમલો કર્યો, પછી બીજા પર, પછી ત્રીજા પર. ભરવાડ છોકરો ગામ તરફ દોડ્યો અને બૂમો પાડવા લાગ્યો, “બચાવો ! વાઘ આવ્યો ! વાઘ !”

ગામવાળાઓએ તેની બૂમો સાંભળી, પરંતુ સમજ્યા કે આ વખતે પણ તે મશ્કરી કરી રહ્યો છે.

છોકરો દોડતો દોડતો ગામની અંદર ગયો અને કહ્યું કે, “વાઘ મારાં ઘેટાંને મારી રહ્યો છે. હું પહેલાં જુઠ્ઠું બોલ્યો હતો, પરંતુ આ વખતે ખરેખર આવું થયું છે.”

છેવટે ગામવાળાઓએ જંગલમાં જઈને જોયું તો તેની વાત સાચી હતી. તેમણે જોયું કે એક વાઘ ઘણા બધા ઘેટાંઓને મારીને જંગલ તરફ દોડી રહ્યો છે.

બોધપાઠ :

જે હંમેશાં જુઠ્ઠું બોલતો હોય તેના ઉપર આપણને ઓછો વિશ્વાસ આવશે, જો તે સાચું બોલતો હોય તો પણ. માટે આપણે જ્યારે વાઘ ન આવ્યો હોય ત્યારે “વાઘ આવ્યો” કહીને બૂમો પાડવી જોઈએ નહીં.”

સબક 5 : અમાનતદારી

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ મોઅમેનૂન, સૂરા-૨૩, આયત-૮

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رُعُونَ

((ખરેખર એવા મોમિનો) કે જે બીજાની મિલકતની અમાનતદારી કરે છે અને પોતાના

વાયદાઓને પૂરા કરે છે (તેમણે કામચાબી મેળવી છે.))

ઉપરવાળી આયત પરથી આપણને જાણવા મળે છે કે કામચાબી મેળવનારા મોમિનો એવા છે કે,

- જે બીજા લોકોની અમાનતોનું ધ્યાન રાખે છે અને
- પોતાના વાયદા પૂરા કરે છે.

તમારી પાસે બીજા લોકોની જે પણ અમાનતો પડેલી હોય તે કાં તો કોઈએ તમને સંભાળવા આપેલી હોઈ શકે, કાં તો પછી કોઈ ભૂલથી છોડી ગયું હોઈ શકે, દા.ત., કોઈએ તમને કોઈ વસ્તુ સંભાળવા આપેલી હોય અથવા તો કોઈ બીજાના સુધી પહોંચાડવા આપેલી હોય અથવા તો તમારી પાસે કોઈ ભૂલી ગયું હોય, આવી વસ્તુને ‘અમાનત’ કહેવાય છે.

આવા બધા મામલાઓમાં તમારે તે વસ્તુને સંભાળવી જોઈએ એટલે સુધી કે તમે તે વસ્તુ તેના માલિકને આપી ન દો.

અમાનત મોંઘી પણ હોઈ શકે અને કિંમત વગરની પણ હોઈ શકે છે. કોઈ પણ રીતે તમારે તેનું ધ્યાન રાખવું જરૂરી છે.

જો કોઈ વસ્તુ તમને આપવામાં આવેલી હોય તો તમારે તેના માલિકને પૂછ્યા વગર તેનો ઉપયોગ કરવો ન જોઈએ અથવા તો તેને જોવા માટે ખોલવી પણ ન જોઈએ.

મૌલા અલી અલૈહિસ્સલામના સમયમાં તલ્હા અને ઝુબૈર આપને મળવા આવ્યા. મૌલા અલી અલૈહિસ્સલામ પોતાની ખિલાફતનું કાર્ય એક મીણબત્તીના પ્રકાશમાં કરી રહ્યા હતા. જેવા તલ્હા અને ઝુબૈર આપની પાસે વાતો કરવા માટે આવ્યા કે તરત જ આપે એ મીણબત્તી હોલવીને બીજી મીણબત્તી સળગાવી લીધી.

જ્યારે તેમણે પૂછ્યું કે, “આપે આવું શા માટે કર્યું ?” તો આપે જવાબ આપ્યો કે, “પહેલી મીણબત્તી મેં બૈતુલમાલના પૈસાથી ખરીદી હતી અને હું ખિલાફતનું કાર્ય કરી રહ્યો હતો. હવે જ્યારે તમે બંને ખિલાફતના કાર્ય માટે નહીં, પરંતુ અંગત કાર્ય માટે મળવા આવ્યા છો તો મેં એ મીણબત્તી સળગાવી છે કે જે મેં મારા પોતાના પૈસાથી ખરીદી છે.

બોધપાઠ :

મૌલા અલી અલૈહિસ્સલામ આપણને બતાવી રહ્યા છે કે, “અમાનતદારી કેવી રીતે કરવી એટલે સુધી કે માલિકને પૂછ્યા વગર એક મીણબત્તી જેવી વસ્તુનો પણ ઉપયોગ ન થવો જોઈએ.”

સબક 6 : જેવું કરશો તેવું ભરશો

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૫, સૂરએ જાસેયાહ, સૂરા-૪૫, આયત-૧૫

مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ

تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

(જેણે કોઈ નેકી કરી તો તે પોતાના માટે જ કરી અને જેણે બદી કરી તો તે તેના જ ઉપર છે.

છેવટે તમે બધા તમારા રબ (પરવરદિગાર) તરફ પાછા ફરવાના છો.)

રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વ આલેહી વસલ્લમના એક સહાબી આ આયતની તિલાવત કરતા રહેતા હતા.

એક સ્ત્રી કે જે આ તિલાવતને સાંભળતી રહેતી હતી, તેણે નિર્ણય કર્યો કે, આ સહાબીની સામે તે આ જ આયતને ખોટી સાબિત કરી બતાવશે.

એક દિવસે તેણે મીઠાઈમાં ઝેર નાખી તેમને મોકલી. જ્યારે મીઠાઈ તેમને મળી તો તેઓ બહાર ગામ જઈ રહ્યા હતા, એટલે તેમણે મીઠાઈને પોતાના ખિસ્સામાં મૂકી દીધી.

રસ્તામાં તેમને બે માણસો મળ્યા કે જેઓ લાંબી મુસાફરી કરીને પાછા ફરી રહ્યા હતા. તેઓ થાકેલા અને ભૂખ્યા હોય એવું લાગતું હતું.

સહાબીને યાદ આવ્યું કે તેમની પાસે મીઠાઈ છે, એટલે તેમણે તે મીઠાઈ બન્ને મુસાફરોને આપી દીધી.

તે બન્નેએ જ્યારે આ મીઠાઈ ખાધી તો બન્ને મૃત્યુ પામ્યા.

તેમના મૃત્યુની ખબર મદીનામાં ફેલાઈ ગઈ ત્યારે સહાબીની ધરપકડ કરીને તેમને રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વ આલેહી વસલ્લમની પાસે લાવવામાં આવ્યા.

જ્યારે સહાબીએ આખી વાત કરી તો પેલી સ્ત્રી કે જેણે તેમને મીઠાઈ આપી હતી, તેને પણ અદાલતમાં બોલાવવામાં આવી.

જ્યારે તેણે બન્ને લાશોને જોઈ તો તે સ્તબ્ધ રહી ગઈ કારણ કે બન્ને મુસલમાનો તેના જ દીકરા હતા.

તેણે બધાની સામે પોતાનો ગુનો સ્વીકારી લીધો કે જે એર તેણે એક મુસલમાનને મારી નાખવા આપ્યું હતું તે એર વડે પોતાના જ દીકરાઓ મૃત્યુ પામ્યા.

બોધપાઠ :

“જેવું વાવે તેવું લાણે.” જો તમે બીજા માટે બૂરું વિચારશો તો તમારું જ બૂરું થશે. તમે પોતાની જાત માટે જેવું વિચારતા હો તેવું જ વર્તન બીજા સાથે પણ કરો.

સબક 7 : ફક્ત અલ્લાહની કુર્બત માટે

તમારે હંમેશાં અલ્લાહની અને ફક્ત અલ્લાહની રજા મેળવવાની જ કોશિશ કરવી જોઈએ. તમે જીવનમાં જે કંઈ કરો તે ફક્ત અલ્લાહની રજા ખાતર કરો, બીજા કોઈની રજા ખાતર નહીં.

યાદ રાખો કે અલ્લાહ તમને બદલો આપવાનો જ છે, અને સમજી લો કે અલ્લાહનો બદલો તે અન્ય લોકોએ આપેલા બદલા કરતાં ઘણો સારો હશે.

કિસ્સો

ઘણા સમય પહેલાં એક હકીમ એટલે કે બુધ્ધિશાળી માણસ થઈ ગયા કે જેમનું નામ ‘લુકમાન’ હતું.

હઝરત લુકમાન કોઈ નબી ન હતા, પરંતુ તેઓ એટલા બધા બુધ્ધિશાળી અને આદરણીય હતા કે કુરઆને મજીદમાં તેમના નામથી એક સૂરો પણ આવેલો છે.

એક દિવસે તેમણે પોતાના દીકરાને કહ્યું કે, “લોકો શું કહે છે તેના ઉપર ધ્યાન ન આપો, બલ્કે પોતાની જાતને અલ્લાહની રજા મેળવવાનું સૂચન કરતા રહો.”

હઝરત લુકમાનના દીકરાએ વાતને સમજી લીધી હતી, પરંતુ હઝરત લુકમાન તેની પરીક્ષા લેવા માગતા હતા.

હઝરત લુકમાને તેમના દીકરાને કહ્યું કે, “તમે ગધેડા ઉપર સવારી કરો અને હું તમારી પાછળ પાછળ ચાલતો આવું છું.”

તેમના દીકરાએ તેમનું આજ્ઞાપાલન કર્યું. થોડે દૂર સુધી ચાલતાં ચાલતાં તેમને એક ટોળું મળ્યું. ટોળામાં લોકોએ જોયું કે દીકરો સવારી કરી રહ્યો છે અને બાપ પગપાળા ચાલી રહ્યો છે, તો લોકોએ કહ્યું કે, “આ કેવો ખરાબ અને અસભ્ય દીકરો છે કે જે પોતે સવારી કરે છે અને તેના બાપને પગપાળા ચલાવે છે !”

હઝરત લુકમાન અને તેમના દીકરાએ લોકોની વાત સાંભળી એટલે તેમનો દીકરો સવારી ઉપરથી નીચે ઊતરી ગયો અને હઝરત લુકમાન ગધેડા ઉપર સવાર થઈ ગયા.

આવી રીતે થોડી મુસાફરી કરી કે તેમને બીજું ટોળું મળ્યું. લોકોના ટોળાએ જોયું કે બાપ સવારી કરી રહ્યો છે અને દીકરો પગપાળા ચાલી રહ્યો છે, તો લોકો કહેવા લાગ્યા કે, “આ કેવો ખરાબ

અને સ્વાર્થી બાપ છે કે જે પોતાના દીકરાને પગપાળા ચલાવે છે અને પોતે સવારી કરી રહ્યો છે !”

હઝરત લુકમાન અને તેમના દીકરાએ લોકોની વાત સાંભળી તો હઝરત લુકમાન સવારી પરથી નીચે ઊતરી ગયા.

આવી રીતે થોડી મુસાફરી કરી કે ત્રીજું ટોળું મળ્યું. ટોળામાં લોકોએ જોયું કે, બાપ અને દીકરો બન્ને ગધેડાની જોડે ચાલી રહ્યા છે, એટલે લોકો કહેવા લાગ્યા કે, “બન્ને કેટલા બેવકૂફ છે કે ગધેડાની સવારી નથી કરતા !”

હઝરત લુકમાન અને તેમના દીકરાએ લોકોની વાતો સાંભળી અને બન્ને ગધેડા ઉપર સવાર થઈ ગયા.

થોડી મુસાફરી કરી કે સામે ચોથું ટોળું મળ્યું. ટોળામાં લોકોએ જોયું કે બાપ અને દીકરો બન્ને ગધેડા ઉપર સવારી કરી રહ્યા છે. લોકોએ કહ્યું કે, “તમે બન્ને કેટલા જાલિમ છો કે આ કમજોર જાનવર ઉપર આટલો બધો ભાર મૂકેલો છે ?”

હઝરત લુકમાને અને તેમના દીકરાએ લોકોની વાત સાંભળી તો સવારી પરથી નીચે ઊતરી ગયા.

હઝરત લુકમાન તેમના દીકરાને કહેવા લાગ્યા કે, “તમે જોયું અને સાંભળી લીધું કે લોકો શું કહી રહ્યા છે ? હવે તમને સમજાયું કે આપણે શા માટે ફક્ત અલ્લાહની જ રજા મેળવવાની કોશિશ કરવી જોઈએ.”

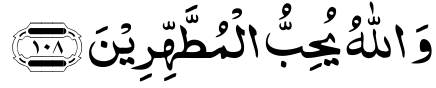
બોધપાઠ :

તમે ફક્ત અલ્લાહની રજા ખાતર પોતાનાં કાર્યો કરો, કોઈ બીજાને ખુશ કરવા ખાતર નહીં.

સબક 8 : તહારત

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૧, સૂરએ તોબા, સૂરા-૮, આયત-૧૦૮

(અને અલ્લાહ તહારત રાખવાવાળાઓથી મોહબ્બત કરે છે.)

પાકીઝગી અને સ્વચ્છતામાં ફેર છે :

- સ્વચ્છતા એટલે કે ગંદી વસ્તુઓથી દૂરી અને શારીરિક સ્વચ્છતા.
- તહારત એટલે કે ઈસ્લામના હુકમ પ્રમાણે પવિત્રતા, રુહાની સફાઈ.

તમારે દરેક સમયે સ્વચ્છ રહેવું જોઈએ અને પાક રહેવાની કોશિશ કરવી જોઈએ.

ઈસ્લામમાં સ્વચ્છ રહેવાનું મહત્વ શા માટે છે ?

જો તમે સ્વચ્છ નહીં રહો તો તમે બીમાર પડી જશો કારણ કે ગંદકીની અંદર કીટાણું રહે છે કે જે આપણને બીમાર કરી નાખે છે.

તમારે સાફ કેવી રીતે રહેવું જોઈએ ?

- દરરોજ નાહીને.
- સવારે અને રાત્રે દાંત સાફ કરીને.
- હંમેશાં વાળ ઓળયેલા રાખીને.
- નિયમિત નખ કાપીને અને તેમને સ્વચ્છ રાખીને.
- સારાં અને સ્વચ્છ કપડાં પહેરીને.
- આ સિવાય સાફ અને હલાલ ખાવાનું ખાઈને.
- ફળોને હંમેશાં ધોયેલાં ખાઈને.
- તમારી આજુબાજુની બધી વસ્તુઓ જેવી કે, તમારું ઘર, તમારો રૂમ, તમારું કબાટ, વગેરેની સફાઈ રાખીને.

સબક 9 : શિક્ષકોની અદબ

ટીચર કે જે કોઈ પણ વિષય ભણાવતા હોય, સ્કૂલમાં ભણાવતા હોય કે પછી મટ્રેસામાં પઢાવતા હોય, તેઓ રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વ આલેહી વસલ્લમ અને ઈમામો અલૈહિમુસ્સલામના દ્રષ્ટાંત ઉપર ચાલી રહ્યા છે કારણ કે આપ પણ ટીચર હતા. તેઓ આપણને સિરાતે મુસ્તકીમની વાતો શિખવાડતા હતા.

જેવી રીતે તમારા માબાપને માન આપવું જરૂરી છે કારણ કે તેમના તમારા ઉપર એહસાન છે, તેવી જ રીતે તમારા શિક્ષકોનો પણ તમારા ઉપર એહસાન છે કે જેઓ તમને ઈલ્મ આપે છે કે જેના આધારે તમે મહાન કાર્યો કરી શકો છો.

તમને આ ઈલ્મ ત્યારે જ મળશે કે,

- જ્યારે તમે ટીચરની વાતને સાંભળશો અને
- સાંભળીને તેના ઉપર અમલ કરવાની કોશિશ કરશો.

તમે ટીચરને કેવી રીતે માન આપશો ?

- જ્યારે પણ ટીચર ક્લાસમાં આવે તો ઊભા થઈને તેમને સલામ કરો.

- જ્યારે ટીચર તમને કંઈક સમજાવતા હોય તો બીજા લોકો સાથે વાતચીત ન કરો.
- તમારા ટીચરની વાત ન કાપો.
- ટીચરને તમારે કંઈક કહેવું હોય તો હાથ ઊંચો કરો અને ટીચર રજા આપે પછી બોલવાનું શરૂ કરો.
- જ્યારે ટીચર કોઈને સવાલ પૂછે તો તેનો જવાબ તેના સિવાય બીજો કોઈ ન આપે.
- ખુરશી ઉપર વ્યવસ્થિત બેસો.
- ટીચર તરફ ધ્યાન આપો.
- ચાલુ ક્લાસમાં ખાઓ-પીઓ નહીં.
- ટીચર જ્યારે વાત કરતા હોય તો ચિત્રકામ જેવી અન્ય પ્રવૃત્તિ ન કરો.
- ટીચરે તમને શિક્ષણ આપવા માટે સમય આપ્યો એનો શુક્રિયા અદા કરો.

સબક 10 : લોકોનું દિલ દુઃખાવવું

તમારા એહસાસ તમારી ભાવનાઓ છે, તમે કેટલા ખુશ છો અને કેટલા દુઃખી છો.

જો તમે કોઈને શારીરિક રીતે ઈજા પહોંચાડો તો તે સાજો થવા માટે દવા લઈ આવશે અને જલ્દીથી સાજો થઈ જશે.

પરંતુ જો તમે કોઈની ભાવનાઓને ઠેસ પહોંચાડશો તો તેની કોઈ દવા નથી. આ દુઃખાવો વધારે તીવ્ર હોય છે અને લાંબો સમય ચાલે છે. આ દુઃખાવાના કારણે માણસનો આત્મવિશ્વાસ તૂટી શકે છે.

જ્યારે પણ તમે કોઈની મશ્કરી કરો તો આ બાબતોનું ધ્યાન રાખો :

- જો કોઈ તમારી મશ્કરી કરે તો તમને કેવું લાગે ?
- વિચાર કરી જુઓ કે તમે તેને કેટલું દુઃખ પહોંચાડો છો.
- તે પણ વિચાર કરી જુઓ કે તમે જેની મશ્કરી કરી રહ્યા છો, જો તેનો આત્મવિશ્વાસ તૂટી જાય તો તેનું આખું જીવન બગડી જશે.

એટલે, હવે પછી તમે જ્યારે પણ કોઈની મશ્કરી કરો તો વિચારજો.

યાદ રાખો કે તમારા દરેક કાર્યનો જવાબ તમારે ક્યામતના દિવસે આપવાનો છે.

અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે કે જે ગુના તમે તેની વિરુદ્ધ કર્યા છે જેવા કે, નમાઝ ન પઢવી કે રોઝા ન રાખવા, તેવા ગુના કદાચ તે માફ પણ કરી દે, પરંતુ જો તમે કોઈની ભાવનાઓને ઠેસ પહોંચાડી હશે તો જ્યાં સુધી તે માણસ તમને માફ નહીં કરે ત્યાં સુધી અલ્લાહ તમને માફ નહીં કરે.

માટે આજે જ તૈયારી કરો અને જેની પણ ભાવનાઓને તમે ઠેસ પહોંચાડી હોય તેની માફી માગી લો, અને ધ્યાન રાખો કે આજ પછી તમે કોઈની પણ ભાવનાઓને ઠેસ નહીં પહોંચાડો.

વાર્તા : કાયબો અને સસલું

એક દિવસ એક કાયબો સસલાને મળ્યો તો સસલાએ તેની મશ્કરી કરી કે, “તું તો કેટલું ધીમે ધીમે ચાલે છે ! તું વધારે આગળ નહીં પહોંચી શકે !”

કાયબાને ઘણું ખોટું લાગ્યું. તેણે સસલાને કહ્યું કે, “ચાલો, આપણે હરીફાઈ કરીએ અને જોઈ લઈએ કે કોણ વધારે ઝડપથી ચાલી શકે છે.”

સસલો હસવા લાગ્યો અને કહ્યું કે, “તું મજાક કરે છે કે શું ! પણ ચાલો, આપણે જોઈ લઈએ કે સામેવાળી ટેકરી પાસે કોણ વહેલું પહોંચે છે.” એટલું કહીને સસલો દોડવા લાગ્યો અને કાયબો ઘણો પાછળ રહી ગયો.

થોડા સમય પછી સસલો રોકાયો અને કાયબાની રાહ જોવા લાગ્યો. રાહ જોતાં જોતાં તેને ઊંઘ આવવા લાગી. તેણે પોતાને કહ્યું કે, “લાવ ને થોડા સમય માટે સૂઈ જાઉં, જો કાયબો નજીક આવી જશે તો હું ઊઠીને પાછો દોડતો થઈ જઈશ.” આટલું વિચારીને તે એક ઘટાદાર ઝાડની નીચે સૂઈ ગયો.

એટલામાં ધીમે ધીમે, પરંતુ દ્રઢ નિશ્ચયથી ચાલતાં ચાલતાં કાયબો સસલાની પાસે આવી ગયો. જ્યારે સસલો ઊઠ્યો ત્યારે કાયબો ટેકરીની પાસે પહોંચી ચૂક્યો હતો. સસલો પૂરી ઝડપથી દોડવા લાગ્યો, પરંતુ તે કાયબાની આગળ નીકળી શક્યો નહીં.

બોધપાઠ :

ધીમે ધીમે, પરંતુ દ્રઢ નિશ્ચયથી ચાલવાથી સ્પર્ધામાં આગળ નીકળી શકાય છે. આપણે કદીય કોઈની મશ્કરી કરવી જોઈએ નહીં. બધાની અંદર કોઈને કોઈ ખૂબી તો હોય જ છે. લોકોની મશ્કરી ઉડાડવા કરતાં તો તેમની ખૂબીઓની પ્રશંસા કરવી વધારે સારી છે.

સબક 11 : ગુનાહે કબીરા અને ગુનાહે સગીરા

આપણા પહેલા ઈમામ મૌલા અલી અલૈહિસ્સલામએ ફરમાવ્યું છે કે, “સૌથી મોટા ગુના કે જે કોઈ પણ વ્યક્તિ કરે છે, તે એ છે કે જેને તે નાનો સમજીને કરે છે.”

જ્યારે તમારાથી કોઈ એવું કાર્ય થઈ જાય કે જે તમને ખોટું લાગે અને તમને પસ્તાવો થાય તો તમારે તરત જ અલ્લાહનો ઈસ્તિગ્ફાર કરી લેવો જોઈએ અને કોશિશ કરો કે એ કાર્ય ફરીથી નહીં દોહરાવો.

પરંતુ જ્યારે તમે કોઈ એવું કાર્ય કરો છો કે જેને તમે ખરાબ નથી સમજતા, પરંતુ તે કાર્ય ખરેખર ગુનો હોય છે તો પછી તેવા કાર્ય માટે તમને પસ્તાવો નહીં થાય અને તમે તેને ભૂલી જશો. આવા બધા નાના નાના ગુના વધુને વધુ થતા જાય છે અને મોટા ગુનાહ બની જાય છે.

કિસ્સો

એક દિવસ બે માણસો આપણા છઠ્ઠા ઈમામ, હઝરત ઈમામ જફર સાદિક અલૈહિસ્સલામની ખિદમતમાં હાજર થયા અને કહ્યું કે, “અમારે અમારા ગુનાનો ઈસ્તિગ્ફાર અલ્લાહ પાસે કરવો છે.”

પહેલા માણસે કહ્યું કે, “મેં બે ગુનાહે કબીરા કર્યા છે.” જ્યારે બીજા માણસે કહ્યું કે, “મેં ઘણા બધા નાના નાના ગુના કર્યા છે.”

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક અલૈહિસ્સલામએ ફરમાવ્યું કે, “તમે બન્ને તમારા દરેક ગુના માટે એક એક પથ્થર લઈ આવો, પરંતુ જે માણસે બે ગુનાહે કબીરા કર્યા છે તે બે મોટા પથ્થર લઈ આવે જ્યારે કે બીજો માણસ પોતાના ગુનાના બદલે કાંકરા લઈ આવે.”

થોડા સમય પછી બન્ને માણસો ઈમામ અલૈહિસ્સલામ પાસે પાછા આવ્યા. જે માણસે બે ગુનાહે કબીરા કર્યા હતા તે ભાર ઉપાડતાં ઉપાડતાં થાકી ગયો હતો, પરંતુ બીજો માણસ થાક્યો ન હતો.

હવે ઈમામ અલૈહિસ્સલામએ ફરમાવ્યું કે, “તમે બન્ને તમારા પથ્થરોને જે જગ્યાએથી ઉપાડી લાવ્યા છો તે જ જગ્યાએ પાછા મૂકી દો.”

બે ગુનાહે કબીરા કરનાર માણસને પોતાના બન્ને પથ્થરો પાછા મૂકવામાં ઘણી મહેનત પડી, પરંતુ છેવટે તે પોતાના પથ્થરોને તેની જગ્યાએ મૂકી આવવામાં સફળ થયો.

જે માણસે નાના નાના ગુના કર્યા હતા તેણે એટલા બધા કાંકરા એટલી બધી જગ્યાએથી ઉપાડી લીધા હતા કે તેને યાદ જ ન રહ્યું કે તે કયો કાંકરો ક્યાંથી લાવ્યો હતો, એટલે તે માણસ પોતાના કાંકરા પાછા તેમની જગ્યાએ મૂકી દેવામાં નિષ્ફળ ગયો.

બોધપાઠ :

નાના નાના ગુના માટે અલ્લાહથી ઈસ્તિગફાર કરવો ઘણો મુશ્કેલ છે કારણ કે આપણે આપણા ગુનાઓને ભૂલી ચૂક્યા હોઈએ છીએ. આપણે દરેક ગુનાને એવો સમજવો જોઈએ કે તે અલ્લાહને નારાજ કરે છે. માટે આપણે કોઈ પણ ગુનાને ઓછું મહત્વ આપવું જોઈએ નહીં.

સબક 12 : ગુસ્સો

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૪, આલે ઈમરાન, સૂરા-૩, આયત-૧૩૪

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظَيِّينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ
النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

(જેઓ ખર્ચ કરે છે સમૃદ્ધિમાં અને ગરીબાઈમાં અને ગુસ્સાને રોકી દે છે અને લોકોને માફ કરી

દે છે. તો અલ્લાહ સત્કાર્યો કરનારાથી મોહબ્બત કરે છે.)

ઉપરવાળી આયત આપણને કહે છે કે આપણે ગુસ્સો કરવો જોઈએ નહીં, પરંતુ ગુસ્સાને રોકી લેવો જોઈએ .

ગુસ્સાને રોકી લેવો શા માટે જરૂરી છે ?

જ્યારે આપણે ગુસ્સામાં આવી જઈએ છીએ ત્યારે આપણે સમજી વિચારી શકતા નથી. પછી આપણે પસ્તાઈએ છીએ અને ચાહીએ છીએ કે આપણે ગુસ્સો કર્યો જ ન હોત તો કેવું સારું થાત !

ગુસ્સામાં કહેલી વાતને ભૂંસી નાખવી ઘણી અઘરી છે માટે કંઈ પણ બોલતાં પહેલાં અને કોઈ પણ કાર્ય કરતાં પહેલાં વિચારી લેવું વધારે સારું છે. આપણે સારી રીતે વિચારી શકીએ માટે આપણે ગુસ્સા ઉપર કાબૂ રાખવો જરૂરી છે.

આપણે આપણા ગુસ્સાને કાબૂમાં કેવી રીતે રાખી શકીએ ?

મૌલા અલી અલૈહિસ્સલામએ ફરમાવ્યું છે કે, “જ્યારે આપણને ગુસ્સો આવી જાય તો આપણે ઊભા હોઈએ તો બેસી જવું જોઈએ અને જો બેઠેલા હોઈએ તો આપણે સૂઈ જવું જોઈએ.”

રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વ આલેહી વસલ્લમએ ફરમાવ્યું છે કે, “ગુસ્સો શયતાન તરફથી છે અને શયતાન આગથી બનેલો છે અને આગને પાણીથી હોલવી શકાય છે. માટે જ્યારે પણ તમને ગુસ્સો આવી જાય તો વુઝૂ કરી લો.”

એનો અર્થ એ નથી કે આપણે કદીય ગુસ્સો કરવો જ ન જોઈએ કારણ કે ગુસ્સો તો એક ભાવ છે. જો તેનો ઉપયોગ સારી રીતે કરવામાં આવે તો તે આપણી અંદર વધારે શક્તિ પેદા કરે છે.

જ્યારે કોઈ જાણી જોઈને ખરાબ કાર્ય કરતો હોય, દા.ત.,

- કોઈને ઈજા પહોંચાડતો હોય અથવા તો

- અલ્લાહ, રસૂલ અને ઈમામોને અપશબ્દ કહેતો હોય ત્યારે આપણને ગુસ્સો આવે તે સ્વાભાવિક છે.

પરંતુ આપણે આપણો ગુસ્સો સમજદારી વડે કાબૂમાં રાખવો જોઈએ.

ગુસ્સાની વાર્તા : દીવાલમાં ખીલા ઠોકવા

એક છોકરો હતો. તેનો ગુસ્સો ઘણો જ ખરાબ હતો. તેના પિતાએ તેને ખીલાથી ભરેલી એક થેલી આપી અને કહ્યું કે જ્યારે પણ તેને ગુસ્સો આવે ત્યારે તેણે વરંડાની દીવાલમાં એક ખીલો ઠોકી દેવો.

પહેલા દિવસે છોકરાએ દીવાલની અંદર ૩૭ ખીલા ઠોક્યા. અઠવાડિયાં વીતતાં ગયાં તેમ તેમ તે પોતાના ગુસ્સાને કાબૂમાં રાખવાનું શીખતો ગયો એટલે દીવાલ ઉપર ખીલા પણ ઓછા થવા લાગ્યા.

છોકરાને સમજાઈ ગયું કે દીવાલની અંદર ખીલા ઠોકવા કરતાં ગુસ્સાને રોકી લેવો વધારે સહેલું છે.

છેવટે એક દિવસ એવો આવ્યો કે તે છોકરાએ ગુસ્સો કર્યો જ નહીં.

તેણે આ વાત તેના પિતાને કહી. તેના પિતાએ કહ્યું કે જ્યારે પણ આખો દિવસ તે ગુસ્સો ન કરે ત્યારે તેણે દીવાલમાંથી એક ખીલો પાછો ખેંચી લેવો જોઈએ. દિવસો વીતતા ગયા અને છેવટે દીવાલ ઉપર એક પણ ખીલો રહ્યો નહીં.

પિતાએ તેના દીકરાનો હાથ પકડીને તેને દીવાલ પાસે લઈ જઈને કહ્યું કે, “તમે ઘણું સારું કાર્ય કર્યું, પરંતુ હવે તમે જુઓ કે દીવાલ ઉપર કેટલાં બધાં કાણાં પડી ગયાં છે ! હવે આ દીવાલ કદીય પહેલાં જેવી નહીં દેખાય. જ્યારે તમે ગુસ્સામાં કંઈ કહી દો છો ત્યારે લોકોના દિલોમાં આવાં કાણાં પડે છે.”

જ્યારે આપણે એ લોકોની કે જેઓ આપણને વહાલા હોય છે તેમને ગુસ્સામાં આવીને ખોટી ખોટી વાતો સંભળાવી દઈએ છીએ ત્યારે માફી માગવાથી પણ તેમના દિલના ઘા પૂરાતા નથી.

સબક 13 : ઇસરાફ

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૮, સૂરએ એઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૩૧,

يٰۤاٰدَمُ خُذْ وَاٰزِيْنَتَكَمۡ عِنۡدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا

اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ؕ

(અય આદમના દીકરા ! દરેક મસ્જિદ પાસે (એટલે કે દરેક નમાઝના સ્થળે અને સમયે) શણગાર

સજી લો અને ખાઓ અને પીઓ, પરંતુ અતિરેક ન કરો. ખરેખર તે અતિરેક કરનારાઓ સાથે

મોહબ્બત નથી કરતો.)

ઉપરોક્ત આયત આપણને સમજાવે છે કે આપણી પાસે સારી વસ્તુઓ હોવી જોઈએ, પરંતુ એટલી બધી નહીં કે અતિરેક થાય.

અલ્લાહે આપણને કોઈ નેઅમત આપેલી હોય, દા.ત., દોલત, તો આપણને અધિકાર છે કે તેને વાપરીએ, પરંતુ સાથે સાથે આપણે એવા લોકો માટે પણ વિચાર કરવો જોઈએ કે જેમની પાસે દોલત નથી અને આપણે તેમની મદદ કરવી જોઈએ.

અલ્લાહ એ વાત પસંદ નથી કરતો કે તમે કોઈ એવી વસ્તુ ખરીદી લો કે જેની તમારે જરૂર જ ન હોય કે જેને તમે કદીય વાપરતા જ ન હો.

તમારે કદીય પણ એવી વસ્તુ ન ખરીદવી જોઈએ કે જે તમને બીજા કરતાં વધારે મોટા દેખાડે અને બીજા લોકો તમારી દોલતને જોઈને શરમાઈ જાય.

તમારે ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે આ બધી વસ્તુઓમાં તમે અતિરેક ન કરો.

- તમારાં કપડાંમાં,
- તમારી કિતાબોમાં,
- તમારાં રમકડાંમાં અને
- તમારાં ભોજનમાં.

કેટલીક વખત આપણે દસ્તરખ્વાન ઉપર આપણી પ્રિય વાનગીને જોઈને આપણી થાળીમાં વધારે લઈ લઈએ છીએ અને તેને પૂરી કરી શકતા નથી.

આપણે કદીય આવું કરવું જોઈએ નહીં, પરંતુ આપણે પહેલાં થોડું લેવું જોઈએ અને તેને પૂરું કરવું જોઈએ અને પછી પણ ભૂખ વધારે હોય તો થોડુંક વધારે લેવું જોઈએ.

જે લોકો પાસે તમારા જેટલું નથી તેમનો તમારે હંમેશાં ખ્યાલ રાખવો જોઈએ અને જે નેઅમતો અલ્લાહે તમને આપેલી છે તેમને ઉડાવી દેવી જોઈએ નહીં, પરંતુ એમનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ અને બીજા લોકોને વહેંચવી જોઈએ.

હવે એક મિનિટ સુધી વિચાર કરો કે કઈ કઈ બીજી વસ્તુઓ છે કે જેનો ઇસરાફ તમારે ન કરવો જોઈએ ?

તમારા બધામાંથી કોઈએ સમયનો વિચાર કર્યો ? આપણે સમયને પણ ઉડાવી દેવો જોઈએ નહીં. અલ્લાહે આપણને સમયની નેઅમત આપેલી છે અને આપણે આપણા સમયને ગેરજરૂરી કાર્યોમાં વેડફી દેવો જોઈએ નહીં.

દા.ત., તમે તમારી ત્રીજી વર્ષગાંઠને યાદ કરો. શું તમને તે યાદ છે ? તમારી ત્રીજી વર્ષગાંઠવાળો સમય કદીય પાછો નહીં આવે. આ વાત સૂચવે છે કે આપણે આપણા સમયને ઉડાવી દેવો જોઈએ નહીં, પરંતુ તેમાં સારાં સારાં કાર્યો કરવાં જોઈએ.